

Sygn. akt VI ACa 942/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 października 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA Ryszard Sarnowicz

Sędziowie: SA Małgorzata Borkowska

SA Teresa Mróz (spr.)

Protokolant: Olga Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 10 października 2018 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy

z powództwa K. S.

przeciwko I. S., E. K. (1) i A. P.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji pozwanej I. S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 7 marca 2017 r.

sygn. akt XXV C 590/12

I. oddala apelację,

II. odstępuje od obciążania pozwanej I. S. kosztami postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt VI A Ca 942/17

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 23 kwietnia 2012 r. powódka K. S. w ostatecznie sprecyzowanym powództwie wniosła o zobowiązanie pozwanych E. K. (1), I. S. i A. P. do złożenia oświadczenia woli o następującej treści:

„I. S. z domu P. córka S., E. K. (1) z domu P. córka W. i A. P. syn W. przenoszą na rzecz K. S. z domu P. córki S. udziały spadkowe do gospodarstwa rolnego położonego we wsi P. gm. O., o powierzchni 11,12 ha nadanego Aktem Własności ziemi z dnia 20 sierpnia 1975 r. przez Naczelnika Miasta i Gminy O. S. P. – każdy stosownie do wysokości swego udziału spadkowego po T. P. wynikającego z postanowienia Sądu Rejonowego (...) I Wydział Cywilny z dnia 13 sierpnia 2013 r. sygn. akt I Ns 649/11, a więc I. S. w wysokości (...) udziału spadkowego, E. K. (1) w wysokości (...) i A. P. w wysokości (...) udziału spadkowego tytułem wykonania zapisu zamieszczonego we własnoręcznym testamencie T. P. z dnia 17 kwietnia 2005 r., który został otwarty i ogłoszony przez Sąd Rejonowy (...) I Wydział Cywilny w W. w dniu 23 kwietnia 2009 r. w sprawie sygn. I Ns 1205/07”. Powódka wniosła także o zasądzenie od pozwanych na jej rzecz kosztów postępowania sądowego i zastępstwa

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa twierdząc, że zapisodawca T. P. był niepełnosprawny umysłowo i niepoczytalny, ponadto testament został sporządzony pod wpływem powódki.

Wyrokiem z dnia 7 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zobowiązał pozwanych do złożenia oświadczenia woli następującej treści :

a) „ Ja, I. S. przenoszę na rzecz powódki K. S. udział wynoszący (...) z udziału wynoszącego (...) część w prawie własności gospodarstwa rolnego położonego we wsi P. gm. O., składającego się z działek ewidencyjnych o nr. (...) o łącznej powierzchni 11,05 ha, należącego do T. P., tytułem wykonania zapisu zamieszonego w testamencie T. P. z dnia 14.04.2005r.”;

b) „Ja, E. K. (1) przenoszę na rzecz powódki K. S. udział wynoszący (...) z udziału wynoszącego (...) część w prawie własności gospodarstwa rolnego położonego we wsi P. gm. O., składającego się z działek ewidencyjnych o nr.(...) o łącznej powierzchni 11,05 ha, należącego do T. P., tytułem wykonania zapisu zamieszonego w testamencie T. P. z dnia 14.04.2005r.”;

c) „ Ja, A. P. przenoszę na rzecz powódki K. S. udział wynoszący (...) z udziału wynoszącego (...) część w prawie własności gospodarstwa rolnego położonego we wsi P. gm. O., składającego się z działek ewidencyjnych o nr.(...) o łącznej powierzchni 11,05 ha, należącego do T. P., tytułem wykonania zapisu zamieszonego w testamencie T. P. z dnia 14.04.2005r.”;

Zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powódki K. S. kwotę 5.117 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, natomiast nieuiszczoną część opłaty od pozwu przejął na rachunek Skarbu Państwa.

Powyższe orzeczenie zapadło na podstawie następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych Sądu Okręgowego:

powódka K. S. oraz pozwana I. S. były siostrami zmarłego 15 listopada 2006 r. T. P., natomiast pozwani A. P. i E. K. (1) byli bratanekami zmarłego.

Postanowieniem z dnia 8 grudnia 2004 r. wydanym w sprawie o sygnaturze akt I Ns 495/03, Sąd Rejonowy w P.stwierdził, że spadek po S. P. zmarłym w dniu (...) w P., na podstawie ustawy nabyło rodzeństwo: I. S., K. S. i T. P. po (...) części spadku każde z nich oraz następcy prawni brata W. P. zmarłego w dniu (...) – A. P. i E. K. (1) po (...) części spadku każde z nich.

W dniu 17 kwietnia 2005 r. T. P. sporządził własnoręczny testament, zgodnie z którym (...) część spadku w postaci majątku ruchomego i nieruchomego po S. P. przekazał powódce K. S.. Testator wskazał, że chodzi o nieruchomość położoną we wsi P. gmina O..

Testament powyższy został otwarty i ogłoszony przez Sąd Rejonowy (...) w W. w sprawie o sygnaturze akt I Ns 1205/07, na

rozprawie w dniu 23 kwietnia 2009 r.

Testament został nakreślony i podpisany przez T. P..

W dniu sporządzenia testamentu tj. 17 kwietnia 2005 r. T. P. miał zachowaną zdolność swobodnego podjęcia decyzji i wyrażenia woli.

W dacie sporządzenia testamentu przez T. P. przysługiwał mu: udział w wysokości (...) w prawie własności nieruchomości o łącznej powierzchni 11,05 ha w miejscowości P., nabyty z tytułu spadkobrania po bracie S., udział w wysokości (...) w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego nr (...) przy ul. (...) w W. oraz środki pieniężne w wysokości co najmniej 85.202,97 zł zgromadzone na rachunkach bankowych.

Postanowieniem z dnia 13 sierpnia 2013 r., wydanym w sprawie o sygnaturze akt I Ns 694/11, Sąd Rejonowy (...) w W. stwierdził, że spadek po T. P. zmarłym w dniu (...) r. w P., na podstawie ustawy nabyli: siostra K. S. z domu P. w (...) części, I. S. z domu P. w (...) części, bratanica E. K. (1) z domu P. w (...) części oraz bratanek A. P. w (...) części. Postanowieniem z dnia 19 listopada 2014 r. w sprawie o sygnaturze akt V Ca 3707/13 Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację K. S. od powyższego postanowienia.

Ustaień faktycznych Sąd Okręgowy dokonał na podstawie dokumentów z dołączonych do sprawy akt sądowych innych toczących postępowań sądowych – I Ns 495/03 – w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po S. P. oraz I Ns 694/11 – w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po T. P., jak również na podstawie przedstawionych przez stronę powodową dokumentów.

Sąd Okręgowy podkreślił, że pozwani na poparcie swojego stanowiska nie przedstawili żadnego materiału dowodowego i nie złożyli wniosków dowodowych, poprzestając jedynie na wywiedzionych przez siebie twierdzeniach.

W tych okolicznościach faktycznych Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie i wskazał, że okolicznością bezsporną w niniejszym postępowaniu było to, że w dniu 17 kwietnia 2005 r. T. P. sporządził własnoręczny testament, zgodnie z którym (...) część spadku w postaci majątku ruchomego i nieruchomego po S. P. przekazał powódce K. S.. Testator wskazał przy tym, że chodzi o nieruchomości położoną we wsi P. gmina O.. Postępowanie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po T. P. zakończyło się postanowieniem Sądu Rejonowego (...) w W. z dnia 13 sierpnia 2013 r., wydanym w sprawie o sygnaturze akt I Ns 694/11, w którym Sąd ten stwierdził, że spadek po T. P. zmarłym w dniu 15 listopada 2006 r. w P., na podstawie ustawy nabyła powódka – K. S. z domu P. w (...) części, pozwana I. S. z domu P. w (...) części oraz pozwani bratanica E. K. (1) z domu P. w (...) części oraz bratanek A. P. w (...) części. Apelacja powódki K. S. od powyższego postanowienia została oddalona przez sąd drugiej instancji.

W ocenie Sądu Okręgowego nie ulega wątpliwości, że w testamencie z dnia 17 kwietnia 2005 r. T. P. zawarł zapis na rzecz powódki K. S., mający za przedmiot udział testatora w prawie współwłasności nieruchomości położonej w miejscowości P., gmina O.. Jak wynika bowiem z ustaleń poczynionych przez Sąd Rejonowy (...) w W. w sprawie I Ns 694/11, w skład majątku testatora w dniu jego śmierci wchodziły: udział w wysokości (...) w prawie własności nieruchomości o łącznej powierzchni 11,05 ha w miejscowości P., nabyty z tytułu spadkobrania po bracie S., udział w wysokości (...) w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego nr (...) przy ul. (...) w W. oraz środki pieniężne w wysokości co najmniej 85.202,97 zł zgromadzone na rachunkach bankowych. Z powyższego wynika, że udział testatora T. P. w prawie współwłasności nieruchomości położonej w miejscowości P. nie wyczerpywał całości spadku po nim, ani też nie stanowił jego przeważającej części.

Z uwagi na powyższe oraz mając na uwadze regulację zawartą w art. 961 k.c., sąd pierwszej instancji stwierdził, że T. P. w testamencie z dnia 17 kwietnia 2005 r. dokonał na rzecz powódki K. S. jedynie zapisu jego udziału w przedmiotowej nieruchomości. Okoliczność, że przedmiotowy testament nie stanowił powołania powódki do dziedziczenia została nadto potwierdzona w postanowieniu Sądu Rejonowego wydanego w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po T. P.. Sąd Okręgowy podkreślił ponadto, że zgodnie z art. 365 k.p.c. związany jest prawomocnym orzeczeniem Sądu Rejonowego wydanym w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, w którym Sąd ten jednoznacznie stwierdził dziedziczenie z mocy ustawy po zmarłym T. P..

W ocenie Sądu powódka wykazała w sposób należyty istnienie zapisu testamentowego.

Sąd wskazał, że pozwani konsekwentnie wnosili o oddalenie powództwa, wskazując na nieważność testamentu T. P.. Pozwane I. S. oraz E. K. (1) podały w wątpliwość możliwość sporządzenia przez T. P. testamentu w sposób świadomy i swobodny. W ocenie pozwanych T. P. sporządził bowiem testament pod przymusem ze strony powódki. Ponadto pozwane podnosiły, że w ich ocenie testator był niepoczytalny z powodu choroby alkoholowej. Pozwany A. P. natomiast na poparcie swojego stanowiska wskazał jedynie, że spadek pod T. P. nabył na mocy prawomocnego orzeczenia sądowego, a od uzyskanej części spadku odprowadził należny podatek.

Żaden z pozwanych, pomimo zakreślenia przez Sąd w tym celu odpowiedniego terminu, nie zaoferował jakiegokolwiek materiału dowodowego mającego na celu wykazanie przesłanek nieważności zapisu, a tym samym potwierdzającego wprowadzone przez nich twierdzenia.

Sąd powołał się na opinię biegłego psychologa i psychiatry sporządzoną w sprawie I Ns 694/11, z której wynika, że w dniu sporządzania testamentu testator znajdował się w stanie umożliwiającym mu świadome i swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Biegły sądowy z zakresu kryminalistycznego badania dokumentów jednoznacznie stwierdził, że nie ma wątpliwości, że przedmiotowy testament własnoręcznie nakreślił i podpisał T. P..

Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do podważenia ustaleń poczynionych w toku postępowania w sprawie I Ns 694/11, na które powołała się powódka, natomiast strona pozwana nie wykazała jakiegokolwiek inicjatywy dowodowej w celu podważenia powyższych wniosków.

W ocenie Sądu Okręgowego, zapis testamentowy dokonany przez T. P. na rzecz powódki K. S. jest zatem ważny i zgodny z prawem.

Wobec powyższego powódce przysługuje roszczenie o zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia woli, którego przedmiotem będzie przeniesienie udziału (...) we własności określonej w testamencie nieruchomości.

Sąd wskazał, że zarówno z ustaleń poczynionych przez Sąd Rejonowy w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, jak również z dokumentacji przedłożonej przez powódkę do akt sprawy wynika, że w dniu śmierci testatora w skład jego majątku wchodził udział w wysokości (...) w prawie własności nieruchomości o łącznej powierzchni 11,05 ha położonej w miejscowości P., gmina O., nabyty z tytułu spadkobrania po bracie S. P.. Na nieruchomość tę składają się natomiast działki ewidencyjne nr (...) o powierzchni 0,54 ha, działka nr (...) o powierzchni 0,03 ha oraz działka na nr (...) o powierzchni 10,48 ha.

Zgodnie z postanowieniem Sądu Rejonowego (...) w W. z dnia 13 sierpnia 2013 r., wydanym w sprawie o sygnaturze akt I Ns 694/11, spadek po T. P. na podstawie dziedziczenia ustawowego nabyła powódka K. S. z domu P. w (...) części, pozwana I. S. z domu P. w (...) części oraz pozwani bratanica E. K. (1) z domu P. w (...) części oraz bratanek A. P. w (...) części.

W związku z powyższym oraz stosownie do art. 971 k.c. zgodnie z którym jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, zapis obciąża ich w stosunku do udziałów przypadających im w spadku, Sąd Okręgowy stwierdził, że w drodze dziedziczenia ustawowego udziału T. P. w prawie własności przedmiotowej nieruchomości położonej w miejscowości P., pozwana I. S. odziedziczyła (...) udziału ((...)), pozwana E. K. (1) odziedziczyła (...) udziału ((...)) i pozwany A. P. odziedziczył (...) udziału ((...)). Odziedziczone przez pozwanych udziały w podanych wyżej wysokościach są natomiast przedmiotem zapisu testamentowego dokonanego przez spadkodawcę na rzecz powódki K. S..

Mając na uwadze powyższe Sąd zobowiązał każdego z pozwanych do złożenia oświadczenia woli mającego na celu wykonanie zapisu testamentowego na rzecz powódki, uwzględniając dane zawarte w aktualnym wypisie z rejestru gruntów przedłożonego przez powódkę oraz nadał tym oświadczeniom prawidłową formę jurydyczną. Sąd Okręgowy powołał się na poglądy orzecznictwa przywołanego w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, z których wynika, że skoro stosownie do art. 64 k.c. sąd uwzględniając powództwo o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli kreującego zarazem umowę lub stanowiącego jej składnik, natomiast treść żądania sformułowana jest niewłaściwie, niewyraźnie lub nieprecyzyjnie, sąd ma obowiązek odpowiednio je zmodyfikować, jednakże zgodnie z wolą powoda i w ramach podstawy faktycznej powództwa po to, by nadać objawionej w treści pozwu woli powoda poprawną jurydycznie formę.

O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z § 6 punkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Mając natomiast na uwadze, że postanowieniem referendarza sądowego z dnia 14 czerwca 2012 r. powódka została zwolniona od kosztów sądowych w części, a mianowicie od opłaty od pozwu ponad kwotę 1.500 zł, nieuiszczoną opłatę od pozwu Sąd przejął na rachunek Skarbu Państwa.

Apelację od powyższego orzeczenia wywiodła pozwana I. S.. Zaskarżając wyrok w całości zarzuciła Sądowi Okręgowemu błąd w ustaleniach faktycznych polegający na sprzecznym z całością zebranego w sprawie materiału dowodowego uznaniu, że powódce należy jest zapis na podstawie testamentu z dnia 17 kwietnia 2005 r. podczas, gdy dziedziczenie po zmarłym T. P. nastąpiło na podstawie ustawy, co potwierdziło postanowienie Sądu Rejonowego (...) w W. z dnia 13 sierpnia 2013 r.,

- błąd w ustaleniach faktycznych polegający na sprzecznym z zebraniem materiałem dowodowym uznaniu, że skoro T. P. zawarł zapis na rzecz powódki mający za przedmiot (...) części spadku w postaci majątku ruchomego i nieruchomości po S. P. to oznacza to, że zapis obejmuje w odpowiedniej części udziały pozwanej i pozostałych pozwanych w nieruchomości położonej w miejscowości P., podczas, gdy zapis dotyczy wyłącznie jego części spadku po S. P.,

- naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nienależyte uzasadnienie wyroku polegające na braku pełnego wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku.

Jednocześnie pozwana podniosła **zarzut przedawnienia** roszczeń powódki z uwagi na upływ przed wytoczeniem powództwa w niniejszej sprawie, terminu określonego w art. 981 k.c.

W konkluzji apelacji pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku (błędnie w apelacji wskazany został wniosek o uchylenie wyroku) i oddalenie powództwa w całości.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanej pozbawiona jest uzasadnionych podstaw prawnych i jako taka podlega oddaleniu.

Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne. Na akceptację zasługuje dokonana przez ten sąd ocena prawna zebranego w sprawie materiału dowodowego w kontekście zgłoszonego roszczenia.

W pierwszym rzędzie należy odnieść się do zarzutu przedawnienia jako pociągającego za sobą najdalej idące skutki. Zasadny bowiem zarzut przedawnienia roszczenia powoduje oddalenie powództwa. Zarzut ten, w przedmiotowej sprawie, po raz pierwszy podniesiony został na etapie postępowania apelacyjnego. W uzasadnieniu apelacji skarżąca wskazała jedynie, że termin przedawnienia upłynął przed wytoczeniem powództwa, które stosownie do art. 981 k.c. przedawnia się z upływem lat pięciu od dnia wymagalności zapisu. Pozwana nie wskazała, z jakim momentem wiąże wymagalność zapisu.

Tymczasem przedawnienie, o którym mowa w art. 981 k.c., o ile zapisodawca nie określił terminu wykonania zapisu, rozpoczyna swój bieg od chwili, gdy zapisobierca wezwie obciążonego do wykonania zapisu, w braku wezwania, chwilę rozpoczynającą bieg przedawnienia należy ustalić przy zastosowaniu reguły z art. 120 § 1 zd. 2 k.c., z którego wynika, że jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynności w najwcześniejszym możliwym terminie.

Zgodnie z utrwalonym w orzecznictwie stanowiskiem roszczenie z tytułu zapisu w razie nieokreślenia przez spadkodawcę terminu jego wykonania – staje się wymagalne niezwłocznie po ogłoszeniu testamentu (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 października 2004 r., sygn. akt III CK 461/03).

Jak wynika z poczynionych w niniejszej sprawie ustaleń testament T. P. zawierający zapis na rzecz powódki został otwarty i ogłoszony w dniu 23 kwietnia 2009 r. Wniesienie zatem powództwa o „wykonanie zapisu” w dniu 23 kwietnia

2012 r. (data prezentaty Sądu Okręgowego) oznacza, że powódka wystąpiła z przedmiotowym roszczeniem w trakcie biegu pięcioletniego terminu przedawnienia.

Nie jest zrozumiałym zarzut apelacji błędu w ustaleniach faktycznych poprzez przyjęcie przez sąd pierwszej instancji, że powódce należy się zapis, podczas gdy dziedziczenie po T. P. nastąpiło na podstawie ustawy.

Zgodnie z art. 968 k.c. spadkodawca **może przez rozrządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego** lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia na rzecz oznaczonej osoby. Zatem jedynie od woli spadkodawcy zależy to, czy nałoży on na spadkobierców określone obowiązki czy też nie. Wolą T. P. było, by (...)jego majątku spadkowego odziedziczony po bracie S. P., a konkretnie jego udział w gospodarstwie rolnym, przypadła powódce.

Oczywiście nałożenie przez spadkodawcę na jego spadkobiercę bądź spadkobierców obowiązku spełnienia na rzecz innej osoby świadczenia majątkowego w postaci zapisu, może pozostawać w sprzeczności z subiektywnym poczuciem sprawiedliwości spadkobiercy, niemniej jednak, jeżeli nie zachodzą okoliczności powodujące nieważność lub nieskuteczność takiego rozrządzenia spadkodawcy spadkobierca ma obowiązek jego wykonania.

Kolejny zarzut błędu w ustaleniach faktycznych również nie jest zasadny. Oczywiście jest, że spadkodawca rozporządził w formie zapisu testamentowego jedynie udziałem przypadającym jemu w spadku po S. P.. Wobec tego jednak, że zarówno apelująca jak i pozostali pozwani należą do kręgu spadkobierców ustawowych po T. P. zastosowanie w sprawie znajdzie art. 971 k.c., zgodnie z którym jeżeli spadek przypadku kilku spadkobiercom, zapis obciąża ich w stosunku do wielkości ich udziałów spadkowych.

Wobec tego, mimo, że przedmiotem zapisu jest jedynie należny T. P. udział, to zobowiązanymi do jego wykonania są wszyscy spadkobiercy, wobec tego, że zobowiązani są również spadkobiercami przedmiotu zapisu. Nie oznacza to, że oświadczenie woli, do złożenia którego pozwani zostali przez sąd pierwszej instancji zobowiązani spowoduje wyzucie ich z należnych im w wyniku spadkobrania po T. P. udziałów.

Nie jest zasadny zarzut naruszenia przez sąd pierwszej instancji art. 328 § 2 k.p.c. Zarzut ten może okazać się skuteczny jedynie w sytuacji, gdy uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia zawiera braki uniemożliwiające instancyjną kontrolę wyroku. W ocenie Sądu Apelacyjnego taka sytuacja w przedmiotowej sprawie nie zachodzi. Wbrew treści tego zarzutu, który w żaden sposób nie został przez apelującą uzasadniony, Sąd Okręgowy wyjaśnił podstawę prawną orzeczenia. Ponadto nawet gdyby uzasadnienie obarczone było tego rodzaju brakiem, nie powoduje to niemożności oceny prawidłowości rozstrzygnięcia, tym bardziej w obowiązującym w polskim procesie cywilnym modelu apelacji pełnej, sprawa podlega ponownemu rozpoznaniu przez sąd drugiej instancji w granicach zaskarżenia.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania apelacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 102 k.p.c. mając na uwadze, że zważywszy na charakter sprawy, bliski stosunek pomiędzy stronami procesu, zachodzi wypadek szczególnie uzasadniony dający podstawę do odstąpienia od obciążania pozwanej kosztami postępowania.